

ŽUPANIJSKA MATIČNA RAZVOJNA SLUŽBA

Urbroj: 39-M/22
Koprivnica, 18.5.2022.

Predmet: ANALIZA STANJA **NARODNIH KNJIŽNICA** U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJU U **2021.**

SPECIFIČNOSTI RADA NARODNIH KNJIŽNICA U KKŽ U 2. GODINI PANDEMIJE - 2021.

Tijekom cijele 2021. godine rad svih knjižnica u Županiji, nastavio se odvijati u posebnim uvjetima, prilagođen potrebama zaštite od pandemije koronavirusa i bolesti COVID-19. **Ograničenja su bila osobito izražena u prvih 6 mjeseci 2021.** Iako su se **sve knjižnice i bibliobusi maksimalno prilagodili pandemijskim uvjetima**, mjere kao što su obavezno nošenje zaštitnih maski za lice, a osobito **ograničen broj osoba koje su smjele boraviti u zatvorenim prostorima**, značajno su utjecale na mogućnosti organizacije rada i provođenje redovnih aktivnosti knjižnica. Stoga je **ova ograničenja bilo nužno uzeti u obzir kod izrade analize stanja i poslovanja knjižnica te uvažiti kod interpretacije brojčanih pokazatelja** o korištenju knjižnica u 2021. godini.

Za razliku od 2020., u kojoj su i knjižnice u jednom periodu bile obuhvaćene potpunim *lockdownom*, **tijekom cijele 2021. sve su narodne knjižnice i bibliobusi radili redovito za korisnike, uz poštivanje epidemioloških mjera te uz pojačane napore u pružanju virtualnih usluga korisnicima.** Online upiti korisnika konstatno se rješavaju u znatno povećanom opsegu, a u knjižnicama je **nastavljena i proizvodnja virtualnih sadržaja za korisnike knjižnice.**

U svibnju 2021. **Županijska matična služba koordinirala je u suradnji s Koprivničko-križevačkom županijom cijepljenje zaposlenika narodnih knjižnica u Županiji protiv bolesti COVID-19.** Za sve zainteresirane zaposlenike koji do tad još nisu primili cjepivo, bilo je organizirano cijepljenje prvom dozom cjepiva 12.5.2021. te drugom dozom cjepiva 16.6.2021. Na ovaj način cjepivo je primilo 18 zaposlenika narodnih knjižnica i bibliobusa u Županiji.

Animacijske aktivnosti i programi za korisnike u knjižnicama izvodili su se uz propisana ograničenja – socijalnu distancu, nošenje zaštitnih maski, mjerenje temperature, popisivanje posjetitelja, dezinficiranje ruku i prostora, te u drugoj polovici godine uz kontroliranje posjedovanja covid potvrda. Korisnicima koji nisu imali covid potvrde, bilo je omogućeno u svim knjižnicama korištenje građe na zahtjev – unaprijed naručenu i pripremljenu građu mogli su preuzeti izvan knjižničnih prostorija. Zbog obaveze poštivanja socijalne distance i **nemogućnosti fizičkog primanja svih zainteresiranih korisnika na pojedine programe u knjižnice, organizirano je i više programa** nego što je bilo planirano jer su se određene aktivnosti ponavljale i više puta, kako bi svi zainteresirani mogli prisustvovati.

Kao i tijekom 2020., nastavio se trend **povećanog broja korisnika - studenata** koji su zbog online nastave na fakultetima studirali od kuće, osobito u prvih 6 mjeseci 2021. **Lokalne narodne knjižnice i njihovi stručni odjeli i u 2021. nastavili su funkcionirati kao „zamjenske“ fakultetske i sveučilišne knjižnice.** Studenti su najviše koristili **stručnu pomoć knjižničara u pronalaganju i odabiru stručne literature za izradu seminarskih radnji, pripremu kolokvija i ispita, ali su koristili i prostore za učenje, kao i računalnu opremu** – za pretraživanje baza podataka, izradu pisanih radova, ispis, skeniranje. Zbog povećanih potreba studenata za stručnim naslovima kojih lokalne knjižnice nisu imale u potrebnom broju primjeraka, kao što ih, primjerice, imaju fakultetske knjižnice, nastavljeno je i povećano korištenje usluge međubibliotečne posudbe.

Zaključno, i **tijekom druge godine pandemije, 2021., narodne knjižnice nastavile su radom u otežanim i promjenjivim poslovnim okolnostima na lokalnoj, regionalnoj i nacionalnoj razini.** Zbog posebnih uvjeta rada za vrijeme pandemije, **naglasak je rada u cijeloj 2021. bio na održanju postojeće mreže knjižnica i bibliobusnih stajališta** te dostignutog standarda knjižničnih usluga. Knjižnice su uspješno obavljale svoje zadatke, iako je i jedan dio djelatnika bolovao od COVIDa -19, a dio ih je morao ostati u samoizolacijama. Zbog **povećanog broja bolovanja u knjižnicama tijekom 2021., zahtijevala se fleksibilnost svih zaposlenika** koji su „uskakali“ umjesto odsutnih kolega na druge poslove u knjižnicama, prema potrebama. Usprkos smanjenom broju raspoloživih djelatnika, knjižnice su održale uobičajenu otvorenost za korisnike.

I.1. KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKA ŽUPANIJA I MOGUĆNOSTI RAZVOJA MREŽE KNJIŽNICA

- Površina: 1.772 km² - sjever Hrvatske – graniči s Republikom Mađarskom te s Međimurskom, Varaždinskom, Virovitičko-Podravskom, Bjelovarsko-bilogorskom i Zagrebačkom županijom.
- Na području KKŽ nalaze se 3 grada (Koprivnica, Križevci i Đurđevac) te 22 općine.
- U KKŽ prema novom Popisu stanovništva 2021. živi 101.661 stanovnik¹ ili 57 stanovnika po km². U odnosu na prethodni popis, to je za oko 14.000 stanovnika manje.
- Nešto više od polovice stanovnika živi u gradovima (55.104), a nešto manje od polovice u općinama (46.557). Prema Popisu 2011. bilo je 52% gradskog i 48% seoskog stanovništva, no, ovaj omjer sada je promijenjen u korist gradova: 54% je gradskog stanovništva, a 46% seoskog. To govori u prilog tezi da broj stanovnika na selu opada više nego u gradu, vjerojatno i zato što se ruralno stanovništvo više iseljava.
- Novi Popis 2021. pokazao je da su općine na području Županije izuzetno slabo naseljene.
 - Velika većina općina ima manje od 3.000 stan. - njih 19 od ukupno 22 (od toga ih je čak 13 s manje od 2.000 stanovnika).
 - Samo 3 općine imaju više od 3.000 stanovnika
 - 2 imaju između 3.000 i 4.000, a jedna između 4.000 i 5.000 (Sv. Ivan Žabno).
- Većina općina sastoji se od većeg broja međusobno udaljenih i prometno slabo povezanih naselja - prosječno u jednoj općini ima 8 naselja (najmanje 2, a najviše 37 - u općini Sv. Petar Orehovec).
- Od ukupno 186 naselja u općinama, 172 naselja ili 92% ima manje od 1.000 stanovnika.
 - od 172 naselja s manje od 1000 stan., čak 130 ih ima manje od 200 stanovnika
 - 13 naselja ima između 1.000 i 2.000 stanovnika
 - samo je jedno naselje u općinama s više od 2.000 stanovnika (Virje).
- Razvidno je, stoga, da u Županiji i dalje ne postoje objektivni preduvjeti za osnivanje većeg broja stacioniranih knjižnica u općinama u budućnosti zbog malog broj stanovnika u naseljima i razbacanosti naselja te loše prometne povezanosti između naselja.

I.2. MREŽA NARODNIH KNJIŽNICA U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJU

Od 2015. godine Županija je u cjelosti pokrivena uslugama narodnih knjižnica, tj. one su dostupne u svim jedinicama lokalne samouprave Koprivničko-križevačke županije - u sva tri grada i 22 općine. Štoviše, radi se o jednoj od samo dvije županije u Hrvatskoj (uz Sisačko-moslavačku – ako se izuzme Grad Zagreb) koja je u razdoblju od donošenja Zakona o knjižnicama 1997. do novog Zakona o knjižnicama i knjižničnoj djelatnosti 2019., ostvarila 100% pokrivenost Županije uslugama narodnih knjižnica.

(Kartu zradio: mr.sc. Mladen Matica, Zavod za prostorno uređenje Koprivničko-križevačke županije, prosinac 2020., Koprivnica)

¹ Izvor podataka: Državni zavod za statistiku: https://popis2021.hr/assets/xls/popis_2021_prvi_rezultati.xlsx

Ovakva, **100%-tna pokrivenost jedinica lokalne samouprave u KKŽ** knjižničnim uslugama narodnih knjižnica moguća je zahvaljujući bibliobusima – pokretnim knjižnicama: dvije službe pokretnih knjižnica u Županiji pokrivaju uslugom **svih 20 općina u Županiji u kojima ne postoje knjižnice**.

Naime, s obzirom na mali broj stanovnika u općinama i naseljima, u KKŽ se već više od 40 godina sustavno razvijaju **pokretne knjižnice kao najracionalniji oblik knjižnica** koje mogu stručno ispuniti osnovne potrebe stanovnika za knjižničnim uslugama. Jer, čak i kad bi postojalo više knjižnica u općinskim središtima, one ne bi mogle biti dovoljno dostupne stanovnicima koji žive u naseljima izvan općinskih središta jer u Županiji ne postoji javni prijevoz koji bi to omogućio.

Zbog svega navedenog, u **KKŽ se planira i osnivanje treće bibliobusne službe, u Gradskoj knjižnici Đurđevac**, i to prvenstveno radi **nužnosti rasterećivanja BIBLIOBUSA KOPRIVNICA koji trenutno pokriva čak 17 općina s 53 stajališta**. Po Standardu, za rad u jednoj smjeni kao optimalno predviđeno je napola manje, tj. 25 stajališta u dvotjednom načinu rada. Pri tome, potreba i zahtjeva za uvođenjem novih stajališta na terenu i dalje ima sve više, ali ih trenutno, s dva bibliobusa, nije moguće sve obuhvatiti. Budući da ni druga smjena rada postojećih bibliobusa ne bi riješila problem jer su potrebe za stajalištima većinom prijevodne, jedino osnivanjem treće službe mogao bi se omogućiti kvalitetniji rad postojećih pokretnih knjižnica u Županiji te također bibliobusima pokriti i dodatna naselja, ne samo u đurđevačkom, već i u koprivničkom dijelu županije, pogotovo uz područne škole i vrtiće, domove za starije i sl.

Pokretne knjižnice u Županiji značajno doprinose **poboljšanju uvjeta života i kulturnog te obrazovnog standarda za stanovnike**, osobito kao dopune ponudi školskih knjižnica, budući da pružaju usluge učenicima, roditeljima, nastavnicima i odgajateljima velikog broja škola i vrtića. Također pružaju usluge i starim i nemoćnim korisnicima, kao i osobama s invaliditetom, odlaskom do njihovog kućnog praga. Zbog toga ni socijalnu uslugu bibliobus ne treba zanemariti.

Istovremeno, matična Knjižnica i dalje potiče i podržava osnivanje općinskih stacioniranih knjižnica u sredinama u kojima se za to uspiju ostvariti potrebne zakonske i stručne pretpostavke.

1.3. NARODNE KNJIŽNICE – pregled stanja 2021.

Na području Koprivničko-križevačke županije u 2021. godini djelovalo je **pet samostalnih narodnih knjižnica, od toga tri gradske i dvije općinske knjižnice te dvije bibliobusne službe**.

Knjižnice i bibliobusi uspješno ostvaruju svoju ulogu nositelja informiranja, kulturnih i obrazovnih programa u zajednici. Građani ih prepoznaju kao poželjna i rado korištena mjesta za provođenje slobodnog vremena i stjecanje znanja, za promicanje novih tehnologija, informacijske pismenosti, demokracije, socijalne inkluzije, očuvanja kulturne baštine. Knjižnice djeluju kao institucije namijenjene i dostupne građanima svih dobi, obrazovanja i interesa, nastojeći primjenjivati suvremena stručna dostignuća i trendove te stalno inovirati svoj rad.

Gradske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji 2021.:

1. Knjižnica i čitaonica "Fran Galović" **Koprivnica** (*knjižnica sa županijskom matičnom funkcijom*)
2. Gradska knjižnica "Franjo Marković" **Križevci**
3. Gradska knjižnica **Đurđevac**

Općinske knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji 2021.:

1. Narodna knjižnica **Virje**
2. Općinska knjižnica Sidonije Rubido Erdödy **Gornja Rijeka**

Bibliobusne službe u Koprivničko-križevačkoj županiji 2021.:

1. **KOPRIVNICA - BIBLIOBUSNA SLUŽBA** Knjižnice i čitaonice "Fran Galović" Koprivnica pruža uslugu u **17 općina koprivničkog i đurđevačkog područja gdje ima 53 stajališta u 37 naselja**, s tradicijom dugom 43 godine. *Općine u kojima je bibliobus jedini oblik knjižnice: Drnje, Đelekovec, Ferdinandovac, Gola, Hlebine, Kalinovac, Kloštar Podravski, Koprivnički Bregi, Koprivnički Ivanec, Legrad, Molve, Novigrad Podravski, Novo Virje, Peteranec, Podravske Sesvete, Sokolovac i Rasinja.*
2. **KRIŽEVCI - BIBLIOBUSNA SLUŽBA** Gradske knjižnice «Franjo Marković» Križevci od 2009. pruža uslugu na području u **3 općine Kalničkoga prigorja te na širem području grada Križevaca gdje obilazi ukupno 23 naselja u kojima ima 35 stajališta**. *Općine u kojima je bibliobus jedini oblike knjižnice: Kalnik, Sv. Ivan Žabno i Sv. Petar Orehevec.*

KKŽ je još uvijek **jedina županija** u Hrvatskoj u kojoj djeluju **dvije službe pokretnih knjižnica** - formirane uz **dvije različite knjižnice, u dva grada, u Koprivnici i Križevcima**. Do toga je došlo planski, kako bi se usluge pružale što učinkovitije i racionalnije. Osnivanjem službe u Križevcima smanjeni su troškovi putovanja bibliobusa do stajališta i nabavljeno vozilo prilagođeno terenskim uvjetima rada u brdsko-planinskom području, a u konačnici omogućen je ravnomjerniji razvoj knjižnične mreže u tom dijelu Županije.

Zaposlenici oba trenutno postojeća bibliobusa (2 djelatnika u Koprivnici i 1 djelatnik u Križevcima) financiraju se iz Proračuna Koprivničko-križevačke županije temeljem Sporazuma o sufinanciranju usluge pokretnih knjižnica na području Županije kojeg su sa Županimom sklopile knjižnice u sklopu kojih djeluju bibliobusne službe te njihovi osnivači, gradovi Koprivnica i Križevci.

Sve tri gradske knjižnice u Županiji početkom 2021. aplicirale su na ESF Poziv za dostavu projektnih prijedloga „Čitanjem do ključivog društva“ Ministarstva kulture i medija, objavljen 23.12.2020. Iako su svi projekti ostvarili dovoljno bodova, nisu prošli za financiranje zbog nedovoljno sredstava u natječaju.

Zbog **hitne potrebe za nabavom novih bibliobusa**, pogotovo u Koprivnici gdje je vozilo nakon 18 godina rada na kraju radnog vijeka, knjižnice iz Koprivnice i Križevaca ponovo su prijavile nabavu novih bibliobusa prema Ministarstvu kulture i medija za 2022. godinu kako bi mogle što hitnije zamijeniti dotrajale bibliobuse novim vozilima, sa suvremenijom opremom i odgovarajućim mogućnostima pružanja usluga za korisnike. Za Bibliobusnu službu Gradske knjižnice „Franjo Marković“ Križevci Ministarstvo kulture i medija odobrilo je inicijalna sredstva za provedbu prve faze nabave novog bibliobusa, ali za koprivničku Bibliobusnu službu sredstva nisu odobrena.

S obzirom da je početkom 2022. godine zbog neispravnosti vozila došlo u pitanje održanje koprivničke bibliobusne službe, tj. zaprijetilo ukidanje temeljne knjižnične usluge u čak 17 općina, Knjižnica i čitaonica „Fran Galović“ Koprivnica ponovo se obratila Ministarstvu kulture i medije, sa hitnom zamolbom za dodjelom interventnih sredstava koja bi omogućila da se već u 2022. krene s projektom nabave bibliobusa i za koprivničku Bibliobusnu službu. Uz podršku HKV-a zahtjevu iz Koprivnice, MKM je početkom svibnja osiguralo tražena sredstva, a drugu polovicu potrebnog iznosa za financiranje prve faze projekta nabave novog bibliobusa u Koprivnici osigurali su Grad Koprivnica i Koprivničko-križevačke županija. Tijekom ljeta 2022. očekuje se raspisivanje natječaja javne nabave za oba bibliobusa u Koprivničko-križevačkoj županiji. Ovisno o tempu provođenja prve faze i ostvarenim financijama za drugu fazu, novi bibliobusi mogli bi u Županiju stići najranije krajem 2023. godine.

II. ANALIZA STANJA NARODNIH KNJIŽNICA U KKŽ TEMELJEM STATISTIČKIH PODATAKA - 2021.

II.1. Prostor i oprema

Sve narodne knjižnice u Županiji smještene su u nenamjenskim, ali prilagođenim prostorima, tj. u adaptiranim zgradama. I u 2021. kontinuirano se provodila obnova postojeće i nabava dodatne opreme.

Ako se računa samo prema parametru broja stanovnika (čl. 37., st. 3. Standarda za narodne knjižnice u RH), ispunjenost Standarda prostora u knjižnicama na razini Županije prosječno iznosi 85%.² Prema parametru broja sjedećih mjesta za korisnike (čl. 37., st. 4.), četiri od pet knjižnica u Županiji ispunjava Standard, dok ga županijska matična knjižnica u Koprivnici ispunjava samo s 80%.

Međutim, stvarna slika stanja prostora u knjižnicama može se dobiti tek kad se u analizu uključe i drugi parametri: broj i vrste odjela i službi, otvorenost za korisnike (jedna ili dvije smjene), količina građe, vrste i broj usluga i programa, potrebe za radnim mjestima za korisnike u čitaonicama i učionicama, za rad na računalima itd. Tada dolazimo do porazne činjenice da se na razini Koprivničko-križevačke županije manje od 50% fondova narodnih knjižnica nalazi u slobodnom pristupu, dok je preporuka prema suvremenim trendovima u svijetu da bi sva građa trebala biti dostupna korisnicima u slobodnom pristupu. Također, ukupan prostor za građu trebao bi zauzimati svega 30% ukupnog prostora Knjižnice, a prostor za korisnike 70%, dok je u pojedinim knjižnicama Koprivničko-križevačke županije (npr. u Koprivnici) taj omjer upravo obrnut, tj. više od 70% građe pohranjeno je u spremištima i time slabije dostupno korisnicima.

² Gledano samo prema parametru broja stanovnika, 100% potrebnog prostora prema Standardu ostvaruju gradske knjižnice u Križevcima i Đurđevcu; županijska matična knjižnica u Koprivnici ostvaruje 98% minimalnog standarda, općinska knjižnica u Virju prema istom parametru ostvaruje 87%, a knjižnica u Gornjoj Rijeci 41% Standarda.

Najznačajniji iskorak što se tiče prostora posljednjih godina učinjen je u **Križevcima** gdje je je 2015. otvorena nova zgrada Gradske knjižnice „Franjo Marković“ Križevci, za koju je prenamijenjen i u potpunosti rekonstruiran i adaptiran bivši Dom HV-a. Knjižnica sada raspolaže s **1.450 m2 prostora**, a korisnički prostori uključuju tri etaže povezane dizalom.

Gradska knjižnica Đurđevac zadnji je put proširena u 2015. za 70 m2, nakon **otkupa i uređenja dodatnog prostora na istoj etaži**. Knjižnica je od 2015. dostupna korisnicima pomoću **dizala** jer je smještena na prvom katu. Razmatra se dodatno proširenje knjižnice i na 2. kat.

Osim križevačkog i đurđevačkog primjera, **tri ostale narodne knjižnice fizički su i dalje slabije dostupne, pa čak i nedostupne pojedinim skupinama korisnika jer su smještene ili u visokom prizemlju (Virje), ili na katu (Gornja Rijeka) i/ili na više etaža (Koprivnica)**, a nijedna nema dizalo.

Najveći problem prostora prisutan je i nadalje u Knjižnici i čitaonici "Fran Galović" Koprivnica, koja raspolaže sa svega 30-tak % potrebnog prostora. U zgradi sa 4 etaže za korisnike (ukupno 7 etaža, uključujući i spremišta) bez dizala, **arhitektonska ograničenja knjižnicu čine nedostupnom velikom broju građana**. Stepenice na glavnom ulazu u prizemlje Knjižnica je rješila postavljanjem ulazne rampe na sporednom ulazu, ali ostale etaže i dalje nisu dostupne korisnicima s teškoćama u kretanju.

Osobe u invalidskim kolicima ne mogu se kretati čak niti prizemljem (jedino mogu prići posudbenom pultu) **zbog skućenog prostora između policama**, a veliki dio građe već je morao biti izmješten u dislocirano spremište koje je u 2020. preseljeno u drugi prostor te dodatno opremljeno policama – kompakтусima. **Veliki je problem i dalje vlaga u podrumskom spremištu** matične knjižnične zgrade koja predstavlja trajnu opasnost za knjižnu građu smještenu u tom prostoru. Izrađen je i projekt ugradnje dizala, za kojeg su u 2022. odobrena i određena sredstva, ali ipak nedovoljna za provedbu projekta te je raspoloživi iznos prenamijenjen za kupnju novog bibliobusa.

U Koprivnici je još 2012. **izrađen dokument „Programska osnova nove Knjižnice i čitaonice „Fran Galović“ Koprivnica“ (2016. tekst je ažuriran, a upravo je u tijeku izrada nove Programske osnove, temeljem novog Standarda za narodne knjižnice)** u kojem su detaljno opisane aktualne i planirane potrebe građana Koprivnice za knjižničnim uslugama. Prema izračunima na temelju važećih propisa, koprivnička knjižnica, s obzirom na broj korisnika, usluga, veličinu fonda itd. te predviđeni razvoj, trebala bi imati **minimalno 3.000, a optimalno 4.000 m2**. Tada bi korisnicima u slobodnom pristupu mogao biti odgovarajuće dostupan knjižnični fond od **preko 180.000 jedinica građe kojeg je trenutno u zatvorenim spremištima spremljeno oko 3/4**. Odgovarajući zaseban i prikladan uređen prostor dobile bi tada sve skupine korisnika, a nova zgrada s primjerenom vertikalnom i horizontalnom prostornom komunikacijom, trebala bi biti ravnopravno dostupna i korisnicima s teškoćama u kretanju.

U Gradu Koprivnici postoje zamisli o gradnji nove gradske knjižnice, koja bi se izgradila u sklopu većeg Multimedijskog centra. **Za početak trajnijeg rješavanja problema knjižničnoga prostora, razmatraju se moguće lokacije gdje bi se mogla graditi buduća knjižnica**. Sve potencijalne lokacije nalaze se u neposrednoj blizini sadašnje knjižnice, u središtu grada te u blizini drugih srodnih ustanova. Čeka se odluka Osnivača koja lokacija bi **po svim parametrima najviše odgovarala za novu knjižnicu** te da uz to bude i prometno dostupna. **U očekivanju priprema za izradu projektne dokumentacije nove knjižnične zgrade, Knjižnica u suradnji s Osnivačem i građanima i dalje radi na osmišljavanju koncepta i sadržaja nove knjižnične zgrade** koja bi trebala zadovoljiti potrebe zajednice, imati komercijalne sadržaje i poticati ekonomski razvoj zajednice.

U **Narodnoj knjižnici Virje**, u prostoru veličine 168 m2, nedostatak prostora sve je veći problem, posebno na odjelu za odrasle i u spremištu. Mogućnost proširenja traži se pomoću sredstva iz EU fondova, preko Općine Virje, s ciljem uređenja i stavljanja u funkciju cijele zgrade - spomenika kulture - u kojoj je knjižnica trenutno jedini stanar. Projekt za obnovu zgrade je izrađen, ali još uvijek nije uspio pribaviti financijsku podršku. U međuvremenu, zbog slijeganja terena došlo je do pukotina na zidovima i stropovima te je sve upitnija upotrebljivost zgrade u cjelini.

Knjižnica Sidonije Rubido Erdödy u Gornjoj Rijeci raspolaže s ukupno 60 m2 prostora u kojem su smješteni Dječji odjel i Odjel za odrasle. No, ovoj maloj općini sa svega 1.600 stanovnika, od čega u samom mjestu Gornja Rijeka živi njih samo 335, sve je teže financirati knjižnicu kao samostalnu ustanovu, osobito otkako je u mjestu Gornja Rijeka početkom 2022. otvoren Dječji vrtić kojem je osnivač i glavni financijer Općina. Zbog toga je Općina donijela odluku o uvođenju bibliobusnih usluga u Općini, umjesto stacionirane knjižnice, te je u veljači 2022. Općinsko vijeće pokrenulo proceduru zatvaranja knjižnice kao samostalne ustanove.

RAČUNALNA OPREMA I RAČUNALNI PROGRAM

U svim knjižnicama ukupno korisnicima je na raspolaganju **59 računala, ili 10 više nego godinu ranije. To je prosječno na nivou Županije jedno računalo na 288 aktivnih korisnika**, s tim da je najveći broj korisnika po računalu u najvećem naselju, u Koprivnici (451), a najmanji u Gornjoj Rijeci (20-tak).

Sve narodne knjižnice i bibliobusi u knjižničnom poslovanju koriste program **Metel.win**.

Sve knjižnice posjeduju suvremenu računalnu opremu i pružaju uslugu interneta korisnicima, a provode i osnovnu edukaciju za rad na računalima te obuku u informacijskom pretraživanju.

Oprema je pretežno zadovoljavajuće kvalitete, a održava se/nadograđuje/obnavlja iz proračuna općina i gradova, kroz različite projekte te zahvaljujući sredstvima Ministarstva kulture i medija. Budući da računalna oprema brzo zastarjeva i troši se, stalne su potrebe za novom i suvremenijom opremom. Ali, knjižnice nisu u mogućnosti svu opremu dovoljno često obnavljati, kao niti nabavljati novu jer za tu svrhu ne postoje stalna i planska redovita sredstva niti na jednoj razini.

Ako se želi osigurati ravnomjeran i kontinuiran rad i razvoj knjižnica, neophodno bi bilo iz izvora na svim nivoima (lokalno, regionalno, državno) - s obzirom na parametre kao što su tip knjižnice, broj stanovnika područja, broj korisnika itd. - utvrditi stalne iznose kojim bi knjižnice redovito i namjenski, prema planovima i potrebama, mogle obnavljati računalnu opremu- npr. slično kao i za nabavu knjižnične građe.

II.2. Fond knjižnica

KNJIŽNIČNA GRAĐA

Narodne knjižnice Koprivničko-križevačke županije s danom 31.12.2021. posjedovale su **ukupno 369.190 jedinica knjižnične građe**, od toga 349.702 knjige. U pogledu veličine fonda, odnosno broja knjiga, s obzirom na broj stanovnika jedinice lokalne samouprave u kojoj djeluje pojedina knjižnica, **Standard (čl. 18. st.2.) je u svim knjižnicama ispunjen više od 100%**.

Iako prema broju stanovnika gradova i općina – sjedišta knjižnica njihovi fondovi ispunjavaju Standarde, treba uzeti u obzir da koprivnička i križevačka knjižnice putem bibliobusa pokrivaju potrebe daleko većeg područja i znatno većeg broja stanovnika nego što ih živi samo na području njihovih gradova (20 općina s približno 50.000 stanovnika). Stoga su realne potrebe za građom u knjižnicama koje imaju bibliobusne službe (Koprivnica i Križevci) znatno veće od minimuma predviđenog postojećim Standardom za te konkretne knjižnice.

U narodnim knjižnicama u 2021. bilo je **19.488 jedinica neknjižne građe**, što iznosi **5% od ukupnog fonda na razini Županije**, i nominalno je za oko 1.000 jedinica manje, a u postotku za 1% manje nego 2020.

AV i elektronička građa u fizičkom obliku sve se manje koristi zbog povećane online dostupnosti takve građe. Neknjižna građa za kojom i dalje postoje potrebe i koja bilježi rast u nabavi su igračke. Međutim, igračke su građa koja zahtijeva posebne uvjete za spremanje i održavanje, tj. posebno uređen, opremljen i prvenstveno dovoljno velik prostor. Budući da većina knjižnica za to nema uvjeta (osim Križevaca), igračke se ne mogu nabavljati u količini u kojoj bi to bilo potrebno.

Ali, postoji i potreba za E-knjigama koje za sad nisu dostupne u knjižnicama Županije jer na nacionalnoj razini ne postoji jedinstvena platforma za E-knjige, a nije riješeno ni financiranje tj. plaćanje pretplata za korištenje platformi koje nude takvu građu.

Ostala neknjižna građa kao što je sitni tisak i sl. nabavlja se pretežno samo za zavičajne zbirke.

NABAVA GRAĐE

Ukupno je za sve knjižnice u Županiji u 2021. nabavljeno **13.350 knjiga** što je približno na razini iz 2020., kad je nabavljeno 13.560 knjiga (13.681 knjiga u 2019.). **Nabavljeno je i 665 jedinica neknjižne građe**, od toga 409 jedinice AV građe, 10 jedinica elektroničke građe, 239 igračaka te 7 jedinice ostale građe.

U zadnje 3 godine na razini Županije prisutan je lagani trend pada broja nabavljenih knjiga – oko 200 primjeraka manje u odnosu na 2020., a oko 300 manje u odnosu na 2019. S obzirom da su na razini Županije sredstva za nabavu građe nominalno porasla za oko 14.000, (s 1.131.815 kn na 1.145.256 kn), možemo zaključiti da cijene knjiga vjerojatno rastu jer se za isti novac može kupiti manje primjeraka knjiga.

Praksa pokazuje da potrebe za nabavom knjižnične građe, u prvom redu knjiga, i dalje rastu, primjerice, zbog povećanja obuhvata područja (npr. putem bibliobusa), a time i broja korisnika i raznolikosti njihovih zahtjeva. Također, u knjižnicama se sve više formiraju posebne tematske zbirke prema potrebama korisnika - npr. vrlo aktualne teme o kojima se traži dodata literatura su poslovne informacije, zdrav način života – recikliranje, ekološki pristup potrošnji, samostalan uzgoj zdrave hrane, enegnetska održivost kućanstava, pokretanje i vođenje vlastitog posla i sl.

Potreba za uvođenjem većih mogućnosti nabave i posudbe za korisnike e-knjiga sve je izraženija. Iako su knjige u fizičkom smislu i dalje potrebne i koriste se, paralelna mogućnost čitanja u digitalnom obliku postala je nužnost u suvremenim knjižnicama. Međutim, osim što u Hrvatskoj još nisu dovoljno razvijene odgovarajuće platforme za korištenje e-knjiga, ne postoje niti osigurani izvori sredstava za nabavu građe, odnosno nabavu pristupa tim platformama.

Problem je i dalje neriješeni način financiranja u nabavi baza podataka i omogućavanje pristupa korisnicima do građe koja može biti dostupna samo preko e-servisa, npr. e-knjige, e-glazbena i filmska produkcija, te različite druge baze podataka (plaćanje pretplata).

U ovom segmentu nužna je potpora Ministarstva kulture i medija knjižnicama, jer bez toga knjižnice same neće moći osigurati e-usluge za korisnike.

U pogledu nabave knjiga putem kupnje, niti jedna narodna knjižnica u Županiji ne ispunjava odredbu čl. 22. Standarda koji kaže da bi na 1.000 stanovnika kupnja trebala iznositi najmanje 200 knjiga i 10 jedinica neknjižne i ostale građe. Na razini Županije Standard nabave knjiga kupnjom ostvaren je 78%. Propisanu nabavu neknjižne građe kupnjom ispunjava samo knjižnica u Križevcima.

Odnos kupnje i nabave knjiga nije se mijenjao u odnosu na nekoliko zadnjih godina te udio darova u nabavi iznosi 22% (2.893 svezaka na razini Županije), dok kupnja iznosi 78% (10.457 svezaka na razini Županije.)

Većina naslova knjiga pristiglih u fond putem darova u 2021. godini predstavlja otkup Ministarstva kulture i medija RH – tj. 1.947 sveska ili 67%.

U 2021. nastavljen je trend pada potražnje u knjižnicama, a shodno tome i nabave, multimedijalne građe u fizičkom obliku. Nabavljeno je svega 419 jedinica. I dalje još samo dvije najveće knjižnice u Koprivnici i Križevcima nabavljaju AV građu, budući da još uvijek razvijaju zbirke filmova na DVD-ima i glazbe na CD-ima te zbirku zvučnih knjiga za slijepe i slabovidne korisnike na CD-ima. Također, nešto AV građe u fizičkom obliku i dalje se mora nabavljati za potrebe oba bibliobusa – u Koprivnici i Križevcima. Ostale, manje knjižnice ne nabavljaju AV građu – u skladu s procjenom da se multimedijalna građa može koristiti, a i koristi se, iz online izvora te da je ograničena raspoloživa sredstva prvenstveno potrebno koristiti za nabavu traženije, knjižne građe.

Trend sve učestalijeg korištenja AV i elektroničke građe online, tj. u digitalnom obliku, a sve manje u fizičkom obliku, prisutan je u svim knjižnicama, stoga opada potreba za nabavom fizičkih jedinica AV i elektroničke građe (primjerice, filmova, glazbe, računalnih igrica i sl.).

AV građa još uvijek se koristi u bibliobusima koji obilaze ruralna područja – na njihovim stajalištima i dalje postoji potreba korisnika, primjerice, za filmovima na DVD-ima, kao i za fizičkim zvučnim knjigama za osobe s oštećenjima vida. To govori o manjim mogućnostima seoskog stanovništva za korištenjem interneta i suvremene informacijsko-komunikacijske tehnologije općenito, a također i o manjoj dostupnosti ovih usluga od strane operatera u udaljenim i slabo naseljenim ruralnim područjima, osobito u pograničnom području uz granicu s Republikom Mađarskom.

U svim gradskim knjižnicama Standard nabave periodike ostvaren je i više 100%, dok je u općinskim ostvaren djelomično. Međutim, računalna obrada periodike i dalje je u razvojnoj fazi, stoga iako se periodika realno nabavlja, daje na korištenje te u određenoj mjeri i čuva u knjižnicama, ta građa većinom još nije inventarizirana te se stoga podaci o njoj kao sastavnom dijelu fonda knjižnica ne mogu vidjeti u novom načinu prikupljanja podataka putem online statistike (polazeći od podataka za 2018. godinu).

Kod čuvanja/nabave periodike javlja se novi moment dostupnosti ove građe online digitalizacijom tiskanih primjeraka od strane samih izdavača, odnosno prelaskom u digitalni način izlaženja određenih naslova. Stoga se može pretpostaviti da će u budućnosti biti manje potrebe za čuvanjem, pa i za inventarizacijom i obradom fizičkih primjeraka periodike – osim zavičajne građe.

II.3. Članstvo

Usluge 5 narodnih knjižnica i 2 bibliobusa u 2021. koristilo je 17.019 AKTIVNIH korisnika (17.576 u 2020.) koji su se upisali ili obnovili članstvo u 2021. godini, te oni kojima je u dijelu godine vrijedilo članstvo iz prethodne godine. U odnosu na 2020., to je oko **500 korisnika manje, što je direktna posljedica epidemioloških mjera i nemogućnosti korištenja knjižnice na uobičajen način za veliki broj građana. Ipak, pad broja korisnika znatno je manji nego 2020.**, kada je broj novupisanih korisnika smanjen za čak 2.000 u odnosu na zadnju godinu prije pandemije, 2019.

S obzirom da prema Popisu 2021. u Županiji živi 101.661 stanovnik, **narodne knjižnice i bibliobuse u Koprivničko-križevačkoj županiji koristilo je 17% stanovnika Županije, odnosno svaki 6 stanovnik Županije.**

U bibliobuse je na kraju 2021. bilo učlanjeno ukupno 2.757 korisnika što je za oko 200 korisnika ili 8% više nego 2020. godine kada ih je bilo 2.535. To je dobar znak koji govori o relaksiranim mjerama koje su se primjenjivale u 2021. te su se korisnici npr. iz vrtića i škola počeli vraćati u bibliobuse. Od ukupnog broja, **1.969 bilo je članova u koprivničkom i 788 u križevačkom bibliobusu.** Oba bibliobusa bilježe porast broja članova u odnosu na 2020. **Članstvo bibliobusa i dalje čini veliki udio u ukupnom broju članova knjižnica u Županiji te iznosi čak 16 % od ukupnog broja učlanjenih korisnika u narodne knjižnice u Županiji.**

Vjerojatno će trebati još neko vrijeme da se dosegne razina broja korisnika iz 2019., kada je bibliobuse koristilo 3.214 aktivnih korisnika, no trend se kreće stabilno u tom smjeru i ne treba sumnjati da će se i nastaviti, jer se na terenu stalno bilježe povećane potrebe za uslugama bibliobusa, pa i otvaranjem novih stajališta, a osim toga pad u 2020. zbog utjecaja pandemije bio je prvo zabilježeno smanjenje broja članova bibliobusa u Županiji na godišnjoj razini u zadnjih 17 godina, još od nabave novog bibliobusa u Koprivnici 2004. godine.

Rad u izvanrednim, pandemijskim uvjetima i u 2021. znatno je utjecao na posjećenost knjižnica. Nasuprot više od 450.000 posjeta koliko su knjižnice i bibliobusi u Koprivničko-križevačkoj županiji zabilježili u 2019., što je bio najveći zabilježeni posjet knjižnicama u Županiji ikad, taj broj je u 2020. pao na 135.838 posjeta, odnosno na svega 30-tak % posjeta iz prethodne godine.

Iako je u 2021. zabilježen blagi porast posjeta (za 14%) te ih je bilo 158.300, nemogućnost održavanja mnogih programskih događanja te - uslijed epidemioloških mjera - ograničeni broj posjeta programima koji su ipak održani, kao i obaveza posjedovanja Covid potvrde kod boravka u knjižnici, uzokovali su manju posjećenost knjižnica i u 2021. Činjenica je da će biti **potrebne godine da se ponovo uspostave dugo i pažljivo njegovane navike dolaska korisnika u knjižnicu koje su prekinute i izgubljene uslijed pandemije.** Ipak, 25.210 posjeta korisnika knjižničnim događanjima u 2021. pokazuje da se građani polako, ali sigurno vraćaju u knjižnice.

Podaci o korištenju i posudbi građe ipak pokazuju trend – usprkos određenom padu u godini pandemije - da se knjižnice, i stacionirane i pokretne, i dalje intezivno koriste, kako radi posudbe literature za čitanje iz užitka, tako i kao mjesta za cjeloživotno učenje i za istraživanje, za kvalitetno provođenje slobodnog vremena, ali i za pomoć u traženju ili pokretanju vlastitog posla, profesionalnom usavršavanju, doškolovanju, prekvalifikaciji, za druženje i kvalitetno provođenje slobodnog vremena.

Trend povećanog broja virtualnih događanja za korisnike, započet u 2020. i nastavljen u 2021., dokaz je da su se knjižnice brzo reorganizirale i ponudile korisnicima programe u virtualnom obliku, umjesto fizičkih. Također su se u velikoj mjeri koristile digitalne usluge knjižnica (pretraživanje baza podataka o građi, "Pitajte knjižničara"i sl.) što je i do sad bilo jednako trendovima u drugim zemljama Europe. No, kao i u cijelom svijetu, **uslijed pandemije, online usluge na daljinu doživjele su veliki skok te je i u 2021. zabilježen veći broj riješenih upita za korisnike poslanih virtualnim putem e-mailom, putem knjižnične aplikacije za korisnike, preko društvenih mreža i sl., nego u godinama prije pandemije.**

ZAPAŽENI TRENDOVI I KOMENTAR UČLANJENOSTI

Od početka 2015. godine u Koprivničko-križevačkoj županiji po prvi put bilježimo pokrivenost svih jedinica lokalne samouprave uslugom narodnih knjižnica, bilo stacioniranih ili pokretnih. Time su stanovnici svih gradova i općina dobili mogućnost korištenja knjižnice što je donijelo i povećanje broja članova.

Ovakva, **100% pokrivenost područja** (svih jedinica lokalne samouprave) održana je i usprkos pandemiji, sve do danas. Sljedeći izazov nam je omogućiti dostupnost fizičkim knjižničnim uslugama u što više naselja, posebice u malim, područnim školama do kojih knjižnice ni bibliobusi za sad još ne dopiru.

Među najvećim korisničkim skupinama u knjižnicama su, uz odrasle korisnike, djeca osnovnoškolskog, a sve više i predškolskog uzrasta, dok je posebno brzo rastuća skupina najmlađih - beba do tri godine. Ukupno na razini Županije oko 40% ukupnog članstva su korisnici 0-14 godina.

Zamjetan je broj učlanjenih nezaposlenih korisnika, kao i umirovljenika, a vrlo značajne i, s obzirom na potrebe, dosta zahtjevne skupine korisnika također su srednjoškolci i studenti.

Kad bi prostori knjižnica bili primjereniji veličinom i uređenjem (tj. kad bi postojali npr. zasebni i prilagođeni prostori za mlade i bolja fizička dostupnost zgrada i sl. – npr. osobito u Koprivnici, ali i u drugim knjižnicama), zasigurno bi to privuklo dodatan broj korisnika.

Isto tako, na broj učlanjenih korisnika zasigurno nepovoljno utječe i još uvijek nedovoljno radno vrijeme knjižnica za korisnike, u odnosu na potrebe. Kad bi knjižnice mogle raditi u dužem radnom vremenu za korisnike, što ne mogu zbog manjka djelatnika (osobito Križevci), zasigurno bi i broj korisnika iz pojedinih skupina imao prostora za povećanje, osobito među zaposlenom populacijom i npr. srednjoškolcima.

Besplatna članarina također je vrlo važan faktor koji može potaknuti na učlanjivanje, osobito korisnike iz populacije djece i mladih koji se još školuju, ali i nezaposlene, kao i umirovljenike.

Knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji imaju različite uvjete upisa, odnosno plaćanja članarine za korisnike. U pravilu su **omogućeni povoljniji upisi za pojedine kategorije stanovništva, a sve veći broj knjižnica odlučuje se i potpuno ukinuti članarinu.**

Od 2008. godine odlukom Grada Koprivnice besplatan je upis u gradsku Knjižnicu i čitaonicu "Fran Galović" Koprivnica za sve građane Koprivnice za koje Grad Koprivnica subvencionira članarinu. Istu mogućnost Knjižnica je ponudila i svim općinama u Županiji, da za sve svoje stanovnike ili za neke određene skupine (npr. djecu, učenike, studente, umirovljenike i sl.). Iskoristilo ju je do sada već 10 općina – Drnje, Đelekovec, Gola, Hlebine, Koprivnički Bregi, Koprivnički Ivanec, Legrad, Molve, Novigrad Podravski i Peteranec - koje također subvencioniraju članarinu svojim mještanima. Od 2015. godine besplatan upis korisnicima omogućuju i knjižnice u Virju i Đurđevcu, a također članarinu ne plaćaju niti korisnici koprivničkog bibliobusa. S druge strane, knjižnica u Križevcima i križevački bibliobus prisiljeni su i dalje naplaćivati članarinu, makar i minimalnu, jer su im to važna sredstva za redovnu djelatnost, s obzirom da im sredstva od osnivača, Grada Križevaca, nisu dovoljna za pokrivanje redovnih troškova poslovanja.

S obzirom na sve navedeno, u zadanim uvjetima, procjenjuje se da je u narodnim knjižnicama u Županiji, kao i u bibliobusima, približno **dostignuta gornja granica učlanjenosti koju je bilo moguće doseći s postojećim kapacitetima** - raspoloživom infrastrukturom knjižnica i bibliobusa te brojem zaposlenika. Za ostvarivanje dodatnog broja članova **nužna su dodatna ulaganja u kapacitete** za pružanje knjižničnih usluga i to ponajprije **u dodatno zapošljavanje stručnih djelatnika** te u prostore i opremu, odnosno u **hitnu nabavu novih bibliobusnih vozila, te izgradnju nove županijske matične knjižnice u Koprivnici** što su trenutno najkritičnije točke ključne za dalji razvoj narodnih knjižnica i bibliobusa u Županiji.

II.4. Posudba i korištenje knjižnice

Korisnici su u narodnim knjižnicama i bibliobusima **u 2021. posudili ukupno 246.190 jedinica građe ili 18% više nego u 2020.** S obzirom da je u odnosu na 2019. broj posudbi u prvoj godini pandemije, 2020., pao za 25%, vidljivo je da se **trend polako okreće** i da broj **posudbi lagano raste**. **Po učlanjenom korisniku, posuđeno je 14,4 jedinica građe**, dok je taj broj u 2020. iznosio 13 jedinica građe pa je i tu očit porast posudbe.

Navedeni podaci bili su očekivani, s obzirom na epidemiološka ograničenja u radu knjižnica. No, lagan rast posudbe također **ukazuje na veliki trud knjižničara da i u uvjetima smanjenih mogućnosti dolazaka u knjižnice korisnicima omoguće posudbu što više građe** – pa je npr. povećan broj jedinica koje se mogu odjednom posuditi, organizirana je dostava knjiga onima koji nisu mogli sami doći u knjižnice ili je omogućena skupna posudba npr. za škole i vrtiće, pogotovo na stajalištima bibliobusa itd.

OTVORENOST KNJIŽNICA ZA KORISNIKE U NOVOM STANDARDU ZA NARODNE KNJIŽNICE

Preporučeni broj sati otvorenosti knjižnica za korisnike u novom Standardu za narodne knjižnice iz 2021. doživio je, na žalost, vrlo lošu promjenu – tj. preporučena satnica dnevne otvorenosti knjižnice za korisnike znatno je smanjena u odnosu na stari Standard, što osobito pogađa knjižnice od IV. do VIII. tipa., među kojima su i sve knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji.

Naime, u **starom Standardu** postojala je **odredba po kojoj svaka gradska knjižnica treba raditi za korisnike najmanje 60 sati tjedno, dok je za općinske knjižnice bila predviđena satnica za rad s korisnicima od 40 do 60 sati tjedno**, ovisno o tipu knjižnice (veličini općine, broju korisnika i zaposlenika knjižnice itd.). **Takva odredba bila je dobra jer je realno odražavala stvarne potrebe da knjižnice budu dostupne korisnicima u što većem dijelu dana.** Ova odredba bila je i vrlo važan argument prema osnivačima kod obrazlaganja potreba za zapošljavanjem dodatnih knjižničara koji su bili nužni za različite potrebe knjižnica, a argument veće otvorenosti knjižnica često je bio presudan kod osnivača kako bi uvažili zahtjeve za novim zapošljavanjem.

Znajući koliko je **otvorenost knjižnica bitna za razvoj djelatnosti i ispunjavane uloge knjižnice da bude ne samo informacijsko središte, već i mjesto okupljanja u zajednici**, a ujedno znajući koliko je ta **otvorenost osnivačima bitna, jer je to ono što se najviše vidi prema van, u javnosti**, umjesto da tu zadanu otvorenost u Standardu poveća, **zakonodavac se odlučio smanjiti preporučenu otvorenost za korisnike, čime je dugoročno nanesena ogromna šteta narodnim knjižnicama u Hrvatskoj.**

Smanjivanjem preporučene propisane dnevne otvorenosti za korisnike, u knjižnicama, na žalost, posljedično prestaje potreba za dijelom djelatnika u knjižnicama, tj. ta potreba se više nema čime argumentirati prema osnivačima te **postoji opravdana bojazan da će osnivači tendirati smanjivanju broja zaposlenika u knjižnicama u budućnosti, pri čemu je tragedija da će se zapravo pozivati na naše vlastite knjižnične propise.** Tako ova jedna odredba ima višestruke negativne, pa i pogubne posljedice na knjižničnu djelatnost – **ne samo da korisnicima onemogućuje da im knjižnice budu dostupne, već dugoročno utječe na mogućnost knjižnica da se bolje stručno ekipiraju i na taj pružaju još kvalitetnije usluge korisnicima, te dalje razvijaju djelatnost i nove usluge i programe za korisnike.**

Potpuno je **nejasno zašto je zakonodavac odlučio u novom Standardu smanjiti dnevnu otvorenost knjižnica**, tim više što je dobro poznata činjenica da ponuda stvara potražnju, i da **dostupnost knjižnica što više preko cijelog dana znatno doprinosi i korištenju knjižnica i poticanja čitanja općenito.** Jednako tako **nejasno je zašto se preporučena otvorenost razlikuje po tipovima knjižnica s obzirom samo na jedan kriterij – broj stanovnika**, a zašto nije kao ranije zadržana jedna vrsta otvorenosti za gradske, a druga za općinske knjižnice, kad je u praksi **realna situacija da gradovi kao urbana središta bez obzira na broj stanovnika imaju drukčije i veće potrebe stanovnika za korištenjem knjižnica, nego općine** (jer imaju više škola i vrtića, drugih ustanova, pa i visokoškolskih, kao i poduzeća, te općenito drukčiji način života koji se odvija tijekom cijelog dana).

Obrazloženje zakonodavca da je propisana otvorenost za korisnike u Standardu smanjena kako bi se djelatnicima u manjim knjižnicama omogućilo da imaju više vremena za obavljanje ostalih stručnih poslova uopće "ne drži vodu", jer se iz prakse zna da u tim manjim knjižnicama **dnevna frekvencija korisnika niti nije takva da se uz redovnu otvorenost za korisnike ne bi mogli obaviti i svi drugi potrebni stručni poslovi**, paralelno uz rad s korisnicima. Realna je situacija da i u većim knjižnicama, s više zaposlenika, ponekad pojedini stručni poslovi moraju silom prilika biti stavljeni "na čekanje", ukoliko su zbog bilo kojeg razloga s radnog mjesta odsutni pojedini djelatnici koji inače rade u neposrednom radu s korisnicima. Zbog toga ostalo osoblje koje inače radi npr. u obradi građe, odlazi na zamjene u rad s korisnicima i to se sve rješava u hod, kao uobičajeni način organizacije rada u knjižnicama.

Također **nema realnog smisla niti tumačenje zakonodavca dato u javnoj e-raspravi o novom Standardu da svaka knjižnica koja za tim ima potrebe može uvesti i duže radno vrijeme za rad s korisnicima nego što je to preporučeno u Standardu.** Naravno da je to moguće, ali u stvarnosti vrlo teško provedivo, jer većina osnivača **ne želi financirati nad-standard u knjižnici, već u praksi osnivači gledaju samo koliki je minimum kojeg treba financirati, a vrlo često ne financiraju niti to, već u knjižnicama i matičnim službama traje stalna borba da se isfinancira barem minimum Standarda i omogući minimalna propisana otvorenost knjižnica za korisnike.** Na žalost, sada je osnovno "oružje" u toj borbi – poticajna odredba Standarda – knjižničarima "izbijeno iz ruke", i to jednim nedovoljno promišljenim potezom, za kojeg zapravo i ne postoje nikakvi stručni argumenti potkrijepljeni bilo kakvim brojčanim pokazateljima ili stvarnim iskustvom većeg broja knjižnica koje bi bilo relevantno.

OTVORENOST KNJIŽNICA ZA KORISNIKE U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI

Prema odredbama starog Standarda, zadana otvorenost knjižnica u Županiji bila je nedovoljno ostvarena – s prosječno oko 80%. Radno vrijeme knjižnica u stvarnosti ni prema starom Standardu nije bilo dostatno, s obzirom na potrebe, i trebalo je biti duže kako bi knjižnice bile što dostupnije svim kategorijama korisnika (kroz cjelodnevnu otvorenost, sve radne subote u mjesecu), ali **za to nije bilo dovoljno zaposlenih stručnih djelatnika.**

Zbog toga je upravo ova **odredba starog Standarda o propisanoj satnici otvorenosti za korisnike od 60 sati tjedno u gradskim knjižnicama i minimalno 40 u općinskim** bila glavni argument kod upućivanja zahtjeva osnivačima za zapošljavanjem dodatnog broja stručnih djelatnika u knjižnicama. Iako je te borba bila teška, često i vrlo dugotrajna, s vremenom je davala rezultate i broj zaposlenika u knjižnicama kroz godine polako je rastao, a zahvaljujući tome rasla je i otvorenost knjižnica za korisnike. Posljedično, s obzirom da su usluge bile dostupnije sve većem broju korisnika, rasla su i učlanjenja i korištenje knjižnica, a pojavljivale su se i potrebe za novim uslugama, za nove grupacije i skupine korisnika. Tako se zapravo u interakciji knjižničara i korisnika razvijala djelatnost i uloga knjižnica u zajednici, a sve je to bilo moguće zahvaljujući laganom, ali konstantnom rastu broja zaposlenika koji su omogućili uvođenje novih programa i aktivnosti, a bili su zapošljavani prvenstveno zahvaljujući argumentu i odredbi o propisanoj satnici otvorenosti knjižnica za korisnike, koju osnivači najčešće jedino uvažavaju kod novog zapošljavanja. S vremenom, postojala je realna mogućnost da će sve knjižnice dostići propisani Standard i moći raditi s korisnicima tijekom cijelog dana, i tome se težilo - kako bi građanima bile maksimalno dostupne.

Ali, uvođenjem novog Standarda, propisana otvorenost za sve knjižnice u Županiji znatno je smanjena: u Koprivnici sa 60 na 50 sati, u Križevcima i Đurđevcu sa 60 sati na samo 40 sati, u Virju s 50 na 40 sati, u Gornjoj Rijeci sa 40 na 30 sati.

Iako prema starom Standardu niti jedna knjižnica u Županiji nije još dosegla propisanu otvorenost, što je stoga bio stalni argument za dodatna zapošljavanja knjižničara, prema novom Standardu ovaj minimum otvorenosti zadovoljavaju čak 4 knjižnice – Koprivnica, Križevci, Đurđevac i Gornja Rijeka. Jedino je Virje ostalo ispod razine smanjenih odredbi novog Standarda i ispunjava ga s 82% (a ranije je to bilo 66%). Na razini Županije, ispunjenost odredbi Standarda vezano za otvorenost knjižnica za korisnike sada je skočila za čak 16% u odnosu na stanje od prošle godine, računato prema starom Standardu, i iznosi čak 96%.

Pri tome, u stvarnosti svih 5 dana u tjednu cjelodnevno za korisnike može raditi samo jedna knjižnica i to u Koprivnici, dok ostale knjižnice rade po različitim rasporedima, pojedine dane u jednoj ili u drugoj smjeni, iako osobito gradske knjižnice imaju potrebe raditi tijekom cijelog dana, s obzirom na radno vrijeme škola i fakulteta u sva tri grada koje traje preko cijelog dana. Međutim, ni koprivnička Knjižnica nema dovoljan broj zaposlenika s obzirom na stvarne potrebe za otvorenosti, tako da npr. nije u mogućnosti raditi sve subote u mjesecu, a ne može biti otvorena niti dovoljan broj sati radnim danom.

Također, i bibliobusi rade u jednoj smjeni, što je daleko ispod potreba na terenu. Prema IFLA-inim smjernicama bibliobusi s više od 30 stajališta (prema hrvatskom novom Standardu više od 25) imaju uvjete za uvođenje druge smjene rada, a to imaju oba županijska bibliobusa, dok koprivnički ima čak i puno više od toga, tj. ukupno više od 50 stajališta.

Općine u KKŽ sastoje se od mnogo malih, raštrkanih naselja, čije stanovništvo nema objektivnih mogućnosti za korištenje drugih knjižnica koje su smještene u udaljenim mjestima, jer je i prometna povezanost javnim prijevozom manjih naselja s većim mjestima, kao i samih obližnjih naselja jednih s drugima, vrlo slaba.

Zato je usluga bibliobusa tim važnija za djecu, tj. učenike osnovnoškolskog uzrasta - oba bibliobusa zajedno obilaze ukupno čak 62 školske ustanove (područne ili matične škole), kao i za najmlađe – polaznike dječjih vrtića kojih koprivnički bibliobus posjećuje ukupno 20-tak na koprivničkom i đurđevačkom području, a križevački 2 u Križevcima i 4 u okolici. Ali, zbog velikog postojećeg broja stajališta i rada u samo jednoj smjeni, bibliobusi nisu u mogućnosti pokriti sva stajališta gdje ima interesa za njihovim uslugama.

Djelomično rješenje može biti druga smjena rada bibliobusa, za što je potrebno zapošljavanje još jedne dvočlane posade u Koprivničkom i jednočlane u Križevcima, a uz to potrebno je razmatrati i opciju uvođenja još jedne bibliobusne službe, u Đurđevcu.

MEĐUBIBLIOTEČNA POSUDBA

U 2021. godini realiziran je u KKŽ **541 zahtjev za međubibliotečnom posudbom – gotovo tri puta više nego u 2020.**, kad je bilo 197 zahtjeva. Županijske knjižnice **426** puta su posudile građu **od drugih knjižnica**, a **115** puta su posudile svoju građu **drugim knjižnicama**.

INFORMACIJSKI UPITI

U narodnim knjižnicama i bibliobusima odgovoreno je na **1.699 informacijskih upita**, što je povećanje od **gotovo 30%** u odnosu na 2020. kad je bilo riješeno 1.240 zahtjeva.

Od toga, knjižničari županijske matične knjižnice u Koprivnici riješili su ukupno **26 upita kroz uslugu „Pitajte knjižničare“**, gdje se također bilježi rast od **20-tak%** (21 upit u 2020.).

II.5. Aktivnosti

Segment knjižničnih događanja i posjeta tim događanjima jedan je od najpogođenijih epidemiološkom situacijom u knjižnicama zbog zadanih ograničenja broja sudionika događanja u zatvorenim prostorima, kao i zbog obaveze posjedovanja Covid potvrde.

Ipak, knjižnice su i u vrlo nepovoljnim pandemijskim uvjetima tijekom 2021. godine nastojale organizirati različita događanja i programe, što fizički, što virtualno, što hibridno, za sve skupine korisnike. U 2021., proglašenoj Godinom čitanja, osmišljen je čitav niz novih programa, projekata i aktivnosti posebno usmjerenih na poticanje čitanja.

Također se nastavila suradnja s građanima kroz udruge civilnog sektora, volonterima, s drugim ustanovama itd. Provodili se virtualna edukacija za korištenje knjižnice i informacijskih izvora, poticalo korištenje knjižnice i knjižničnih usluga u svrhu cjeloživotnog učenja, stručnog usavršavanja i kvalitetnog provođenja slobodnog vremena. Također su se provodili programi informacijskog i informatičkog opismenjavanja, pruža podrška u stjecanju kvalifikacija i prekvalifikacija.

U godinama prije pandemije bilježen je uzastopni trend porasta broja kulturno-animacijskih programa i njihovih posjetitelja u knjižnicama. No, 2020. godine zbog izvanrednih uvjeta rada u situaciji proglašene pandemije bolesti COVID-10, ova uzlazna linija neminovno je prekinuta. S obzirom da se radi o segmentu rada knjižnica koji je pažljivo i sustavno izgrađivan tijekom dugog niza godina, za koje vrijeme su knjižnice pažljivo osluškivale potrebe i interese korisnika i zajednice te nastojale osmisliti programe u skladu s tim, a ujedno stvoriti navike kod korisnika za dolazanje na knjižnične programe, bit će zasigurno potrebno određeno vrijeme i nakon što pandemija završi da se ponovo vrate nekadašnje navike korisnika i opet dostignu brojke posjeta iz vremena prije pandemije.

U 2021. u Županiji održano je **ukupno 1.565 knjižničnih događanja s ukupno 25.210 posjetitelja**, što je na razini prošle godine. Za djecu i mlade u knjižnicama je održano na razini Županije 1.187 programa, sa 17.435 posjeta, a za odrasle 378 programa s 7.775 posjeta. Dio programa održan je virtualno, što je trend koji se nastavio iz 2020.

II.6. Djelatnici

Uz nedostatan, a često i neadekvatan prostor u pojedinim knjižnicama, **najveći je problem svih knjižnica i dalje manjak djelatnika**. Novi zaposlenici godinama se gotovo uopće ne zapošljavaju (osim kao zamjene kod odlaska u mirovinu, ali čak ni to nije uvijek redovita praksa!). Istovremeno je u stalnom porastu broj korisnika i korištenja knjižnica, programa i aktivnosti, rastu knjižnični fondovi, pojavljuju se nove vrste građe, a raste i broj i vrste usluga te se mijenjaju potrebe korisnika koje uz to postaju sve složenije.

U narodnim knjižnicama i bibliobusima u 2021. bilo je zaposleno ukupno **36 stručnih knjižničnih djelatnika; od toga u Koprivnici 18, 10 u Križevcima, 5 u Đurđevcu, 2 u Virju i 1 u Gornjoj Rijeci**. Ostvarenost Standarda (čl. 27.) potrebnog broja stručnih zaposlenika na razini Županije prosječno je cca 60%, kad se osim broja stanovnika uzmu u obzir i parametri kao npr. broj odjela i službi, broj korisnika, broj radnih smjena i satnica otvorenosti knjižnice, broj etaža na kojima knjižnica djeluje, vrste i količina usluga koje pruža itd.

Npr., koprivnička knjižnica po svim navedenim odredbama ispunjava Standard sa svega 56% jer ima 18 stručnih zaposlenika, a trebala bi ih prema Standardu, kao matična knjižnica, imati 30-tak (nedostaju zaposlenici u neposrednom radu s korisnicima kako bi se otvorenost za korisnike mogla povećati na sve subote, kao i tijekom radnog dana; nedostaju stručnjaci za rad s djecom do 14 godina, za rad sa zavičajnom zbirkom, PR stručnjak, informatičar... Slično je i s ostalim knjižnicama – u svima nedostaju zaposlenici, kao i u bibliobusima, koji bi trebali imati po još jednu posadu kako bi mogli raditi u 2 smjene.

Situacija sa zaposlenicima i dalje je najteža u Križevcima, gdje je preseljenjem u novu zgradu 2015. godine, s 500 na 1450 m² prostora, došlo do potrebe zapošljavanja većeg broja dodatnih djelatnika s obzirom na veću kvadraturu i novu organizaciju rada. Za rad knjižnice u dvije smjene trebalo je zaposliti još najmanje četvero zaposlenika. U međuvremenu, zaposlene su 2 nove djelatnice, te je stanje nešto bolje jer sada knjižnica ima ukupno 10 stalno zaposlenih stručnih zaposlenika. Iako još uvijek ne može organizirati rad tijekom cijelog dana, već i dalje radi u jednoj smjeni, knjižnica je ipak za nekoliko sati tjedno uspjela povećati rad s korisnicima.

Iako knjižnice u parametrima kao što su prostor i oprema, fondovi, obrađenost i pretraživost građe, automatizacija, programska djelatnost, *online* usluge i sl. bilježe znatne pomake u zadnjih 15-20 godina, na području kadrovskog ekipiranja situacija je upravo suprotna i pomaci su minimalni, a u svakom slučaju nedovoljni. Stoga, što se tiče stručnoga osoblja, knjižnice uopće ne uspijevaju pratiti ni minimum Standarda, a pogotovo ne stvarne potrebe.

Osnivači, kao i korisnici, i dalje i sve više očekuju od knjižnica da budu otvorene za korisnike što duže, tj. da rade tijekom cijelog dana, kao i subotama, da se na upite i informacijske zahtjeve korisnika odgovara brzo i kvalitetno, da građa bude nabavljena u što kraćem roku nakon pojavljivanja na tržištu, da bude brzo i efikasno obrađena i dostupna, da *online* baze budu točne i ažurne, da se građa redovito digitalizira, da knjižnice u svojim programima uvažavaju interese i potrebe najrazličitijih grupacija korisnika itd. Ali, ove zahtjeve korisnika, a osobito osnivača prema knjižnicama ne prati realan porast broja djelatnika, koji bi mogli u adekvatnom vremenu i na odgovarajući način, profesionalno i stručno, pružati sve potrebne usluge korisnicima, a uz to na vrijeme i kvalitetno obavljati sve druge stručne poslove u knjižnicama, te provoditi maksimalno angažiranu kulturnu i javnu djelatnost.

STALNO STRUČNO USAVRŠAVANJE ZAPOSLENIKA

I u 2021. zbog epidemiološke situacije također je kao i u 2020. naglasak bio na edukacijama koje su se provodile virtualno, osobito u prvom dijelu godine. Na razini Županije usavršavalo se ukupno 35 knjižničara i to ukupno 771 sat.

Godina 2021. bila je u KKŽ iznimno uspješna što se tiče napredovanja u struci: ostvarena su čak 4 napredovanja u zvanju u narodnim knjižnicama u Županiji – čak tri zvanja viši knjižničar stekli su kolege u Knjižnici i čitaonici „Fran Galović“ Koprivnica i jedno zvanje viši knjižničar ostvareno je u Gradskoj knjižnici „Franjo Marković“ u Križevcima.

U 5 županijskih narodnih knjižnica, od ukupno 36 stručnih zaposlenika knjižničarske struke, 2 su knjižničarske savjetnice, od čega je jedna dr znanosti, te 9 viših knjižničara.

To znači da trećina svih stručnih zaposlenika ima stečena viša zvanja, odnosno, 11 od ukupno 22 VSS zaposlenika knjižničarske struke, što je također nedvojbena pokazatelj visoke razine profesionalizma i izvrsnosti stručnog rada knjižnica u Županiji.

II.7. Proračun i troškovi

Na razini Županije, knjižnice ostvaruju cca 10% prihoda kroz vlastite prihode, a 90% su proračunski financirane. Od toga, oko 77% proračunskih sredstava za knjižnice osiguravaju gradovi i općine, osnivači knjižnica. Drugi najveći proračunski financijer knjižnica je Ministarstvo kulture, koje sudjeluje s 20%. Preostalih 3% sufinancira Županija iz svog proračuna.

Što se tiče **nabave građe**, najviše sredstava i dalje izdvaja **Ministarstvo kulture RH** i to **65%** od ukupnih sredstava za nabavu na razini Županije. **Osnivači su za nabavu knjižnične građe izdvojili 23%** a **same knjižnice iz vlastitih sredstava 8%**. **Preostalih 4% sufinancira Županija.**

Primjetan je trend opadanja postotka sudjelovanja Županije u sufinanciranju narodnih knjižnica, a osobito u financiranju nabave građe. Na razini Županije polako raste sudjelovanje osnivača, a znatan je i porast sudjelovanja Ministarstva kulture, osobito u sredstvima za nabavu građe. **S obzirom na odredbe novog Zakona o knjižnicama i knjižničarstvu i obavezama županija u pružanju financijske podrške razvoju mreža narodnih knjižnica, potrebno je podzakonskim propisima čvršće i jasnije što prije detaljno propisati te obveze** kako bi se knjižnice mogle na njih pozvati u svom poslovanju i osigurati financijsku podršku i sa županijske strane koja je neophodna u razvoju, ali i održanju ostvarenog standarda pružanja usluga u knjižnicama.

Zaključak

Narodne knjižnice u Koprivničko-križevačkoj županiji usmjerene su na pružanje usluga cjelokupnom stanovništvu Županije - **obuhvaćaju 100% područja, tj. knjižnične usluge dostupne su stanovništvu u svim jedinicama lokalne uprave**, u svim gradovima i općinama. To je moguće uz rad **pet narodnih knjižnica**, ali i zahvaljujući organizaciji **dvije bibliobusne službe** u dva grada, jedinstvenoj u Hrvatskoj, putem dva bibliobusa koji knjižničnom uslugom pokrivaju 20 općina bez općinskih knjižnica.

Po ostvarenim rezultatima narodne knjižnice Koprivničko-križevačke županije predstavljaju jedan od najuspješnijih organiziranih sustava koji djeluju na županijskoj razini u KKŽ. **U narodne knjižnice i bibliobuse učlanjeno je čak 17% stanovništva Županije.**

I u drugoj pandemijskoj godini, knjižnice su pružile čvrstu potporu građanima uspostavom i pružanjem virtualnih usluga, kao i fizičkih usluga za korisnike koliko je to god bilo moguće.

Uz pridržavanje svih epidemioloških mjera, i uz izniman angažman i trud svih djelatnika kako bi sami korisnici što manje osjetili posljedice pandemije, knjižničari su nastojali omogućiti građanima da u knjižnicama, osim literature i informacija, nađu također i potrebnu pomoć i podršku u smislu ostvarivanja socijalnih kontakata, kao važnog elementa u očuvanju psihičkog zdravlja, te kako bi se što lakše nosili s pandemijom i svim njenim posljedicama.

Knjižnice i bibliobusi u Županiji društvena su i komunikacijska središta svojih zajednica, a uz tradicionalne usluge vezano za formiranje zbirki i posuđivanje građe, nude i mnoge nove usluge i medije za korisnike.

Narodne knjižnice i njihovi zaposlenici kontinuirano se prilagođavaju promjenama u okruženju koje utječu na njihovo poslovanje, stručno se usavršavaju u zemlji i inozemstvu, koristeći i sredstva iz EU fondova, te preuzimaju nove društvene uloge u kulturi, informiranju, obrazovanju i potpori društvenom uključivanju.

Građani prepoznaju knjižnice kao otvorene i demokratske, svima namijenjene kulturno-obrazovne ustanove i rado ih koriste u svrhu učenja i provođenja slobodnog vremena, za sastajanje i druženje, za razmjenu ideja i vlastitih znanja i vještina.

U skladu s informacijsko-komunikacijskim tehnološkim razvojem i potrebama današnjice, **knjižnice potiču informacijsku i digitalnu pismenost, cjeloživotno učenje, međugeneracijsku solidarnost i socijalnu inkluziju ranjivih skupina, nastojeći biti otvorene i dostupne svima te u svakom smislu podupirati društveni i ekonomski razvoj zajednice.**

Daljnji razvoj narodnih knjižnica u Koprivničko-križevačkoj županiji ovisi o daljnjim ulaganjima u infrastrukturu tj. prostore i opremu knjižnica i bibliobusa, a pogotovo u stručne zaposlenike kojih je premalo u odnosu na aktualne i stalno rastuće potrebe svih sadašnjih i potencijalnih korisnika knjižnica, a uz to su i nedovoljno plaćeni, s obzirom na visoku razinu stručnosti koja se od njih očekuje, kao i na sve poslove koje obavljaju.

Voditeljica
Županijske matične službe za knjižnice
Ljiljana Vugrinec, prof.,
knjižničarska savjetnica, v.r.

Ravnatelj
Knjižnice i čitaonice "Fran Galović" Koprivnica
Karlo Galinec, dipl. oec., v.r.